

MEERTALIGHEID IN HET ONDERWIJS – TWEE- EN MEERTALIGE LEERDERS

Feiten

De combinatie van wereldwijd toenemende mobiliteit en veranderende migratiepatronen heeft grote gevolgen voor het onderwijssysteem. We weten al een tijd dat het onderwijs op alle niveaus goed toegerust moet zijn om effectief te kunnen omgaan met kinderen die geen Nederlands spreken wanneer ze op school komen. Maar het zijn niet alleen de kinderen die nieuw zijn in Nederland die extra aandacht nodig hebben, het geldt ook voor twee- of meertalige kinderen¹ uit gezinnen die hier al langer wonen. Opgroeien met meerdere talen betekent een ander gebruik van het taalvermogen en de manier waarop mensen leren. Meertalige leerders hebben specifieke behoeftes en vragen om een speciale benadering in het onderwijs die de basis vormt voor verdere ontwikkeling.

In veel gevallen is dit geïnterpreteerd als de noodzaak om in het onderwijs veel aandacht te besteden aan culturele diversiteit. Aandacht voor taaldiversiteit is echter vaak omgeven door misverstanden, zoals het idee dat het gebruik van andere talen het leren van Nederlands in de weg zou staan. Maar de vaardigheden die een kind zich door het leren van de moedertaal eigen maakt, kunnen juist zeer essentieel en bruikbaar zijn bij het leren van Nederlands.

De lokale en landelijke overheden hebben niet voldoende richtlijnen, hulpmiddelen, begeleiding ontwikkeld of beschikbaar gesteld om docenten en onderwijzers hiervoor voldoende te equiperen. Ze missen vaak de middelen die nodig zijn om meertalige kinderen op de juiste manier te ondersteunen bij het leren van Nederlands met gebruikmaking van de kennis die ze van hun moedertaal hebben. Deze kennis is veelvormig, zoals ervaring in het leren van taal en het opbouwen en begrijpen van conceptuele kennis.

Uitdagingen

De beheersing van de talen van meertalige sprekers is zeer gevarieerd. Sommige spreken de taal van thuis vloeiend en kunnen er niet in lezen en schrijven (veel talen kennen geen schrift!); sommigen spreken de taal

van school al goed als ze instromen in het onderwijs, anderen nog helemaal niet. Soms kunnen ze zich goed redden met alledaags en informeel Nederlands maar moeten ze de manier waarop taal op school wordt gebruikt nog leren. Overigens kan dat laatste voor sommige eentalige sprekers van het Nederlands ook een probleem zijn.

Diversiteit is een gegeven in de meeste Europese grote steden. Zo is in Amsterdam of Londen het Nederlands resp. Engels voor meer dan de helft van de schoolgaande jeugd geen moedertaal. En in andere Europese grote steden is het niet anders. Nederlandse scholen waar de meeste kinderen eentalig zijn, d.w.z. alleen Nederlands spreken, hebben relatief weinig expertise rond het leren van Nederlands als tweede taal of het inzetten van de taal van thuis bij het leren van Nederlands. Hoewel er heel veel goede en bruikbare voorbeelden zijn, worstelen veel scholen met de vraag hoe ze hun niet-Nederlandstalige leerlingen het best Nederlands kunnen leren en daarmee de deur openzetten naar het opdoen van alle mogelijke andere kennis en vaardigheden. Er is nog heel wat werk aan de winkel voor pabo's, lerarenopleidingen en schoolleiders.

Sommige praktijken zijn goedbedoeld maar hebben een averechts effect, omdat ze zijn gebaseerd op een verkeerd idee over meertaligheid. Voor de integratie van meertalige kinderen is het een uitdaging om een eind te maken aan praktijken waardoor ze in lagere niveaugroepen terecht komen dan waar ze eigenlijk horen. Kinderen worden maar al te vaak beoordeeld op wat ze niet kunnen in het Nederlands in plaats van op hun kracht als ervaren meertalige leerders. Deze kinderen hebben geen gelegenheid om te laten zien wat ze kunnen en waar ze goed in zijn. Dit heeft gevolgen voor hun gevoel van eigenwaarde en hun identiteitsontwikkeling en dat kan leiden tot desinteresse en spijbelen. Bovendien lijkt het dan alsof cognitief vermogen hetzelfde is als de mogelijkheid om zich op een bepaalde manier uit te drukken.

Voordelen

Scholen die in staat zijn om kinderen met verschillende taalachtergronden te integreren en zich thuis te laten

¹ De termen twee- en meertaligheid worden vaak door elkaar gebruikt. In deze tekst is het niet anders: meertaligheid kan ook tweetaligheid zijn.

voelen kunnen ervoor zorgen dat leren voor alle kinderen een geweldige onderwijservaring is. Het succes van een aantal scholen in het hartje van Londen is hiervan een voorbeeld. Op deze scholen leren alle kinderen wat tolerantie en wederzijds respect is, en ze leren diversiteit te waarderen. Ook maken de kinderen kennis met een breed scala aan (thuis-)talen die stuk voor stuk waardevol zijn. Dit verhoogt de motivatie om nieuwe talen te leren en de kinderen te helpen strategieën te ontwikkelen die het taal leren vergemakkelijken.

En wat de meertalige kinderen zelf betreft: er is veel onderzoek gedaan in diverse Europese landen en daarbuiten, waaruit blijkt dat kinderen die bij het leren van de standaard- of schooltaal alle ruimte hebben om hun moedertaal te gebruiken

- de doeltaal vaak sneller en efficiënter leren,
- in andere vakken betere resultaten halen, met name rekenen,
- goed zijn in het leren van nog meer talen.

Recent onderzoek laat bovendien zien dat volwassenen die in hun dagelijks leven meerdere talen gebruiken op latere leeftijd gemiddeld vier jaar later Alzheimer krijgen dan hun eentalige leeftijdgenoten...²

² Neem voor meer informatie over het onderzoek en ideeën over meertaligheid contact op met LUCIDE - enquiries@urbanlanguages.eu

GEBRUIK MAKEN VAN REEDS AANWEZIGE KENNIS

De belangrijkste kennis die we gebruiken bij het leren van een nieuwe taal is de kennis die we van de vorige taal of talen hebben. Kinderen in onze westerse wereld groeien steeds vaker op met meer dan één taal, bijvoorbeeld omdat hun ouders twee verschillende talen spreken of als in de omgeving een andere taal dan thuis wordt gesproken. Op <http://www.languageonthemove.com/> is uitgebreide informatie over taaldiversiteit te vinden.

Wie met meertalige kinderen werkt moet de kinderen ervan overtuigen dat ze de kennis en ervaring die ze hebben opgedaan door het leren van hun moedertaal, kunnen gebruiken.

IDEEEN VOOR DOCENTEN

VRAAG:

Hoe kan ik de kinderen gebruik laten maken van de kennis van hun moedertaal bij het leren van Nederlands?

En hoe kunnen alle andere kinderen in de klas ook van die kennis profiteren?

Hoe zorg ik dat de school en het klaslokaal die rijkdom reflecteert en uitstraalt? Hoe maak ik zichtbaar wat voor achtergronden de kinderen hebben en dat ik hun tweetalige ontwikkeling graag stimuleer?

Hoe maak ik duidelijk dat alle talen gelijkwaardig zijn en dat iedere taal die een kind thuis spreekt waardevol en belangrijk is?

En hoe kan ik duidelijk maken dat taaldiversiteit niet alleen normaal is maar ook een verrijking?

Idee:

In het Duitstalige *Curriculum Mehrsprachigkeit* (Curriculum over meertaligheid; http://oesz.at/OESZNEU/main_03.php?page=0324) staan doelstellingen en oefeningen om het nut en belang van meertaligheid te onderstrepen en gebruik te maken van de talen die in de klas aanwezig zijn. (Een deel van) het Curriculum kan worden geïntegreerd in het reguliere curriculum.

Online zijn er veel praktijkideeën over hoe om te gaan met taaldiversiteit in de klas te vinden, bijvoorbeeld:

Het taalonderwijsbeleid van de Raad van Europa
(http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Division_en.asp)

Het Europees Centrum voor Moderne Talen (Graz, Oostenrijk: <http://www.ecml.at/>)

De website van Scholastic: <http://www.scholastic.com/teachers/article/many-languages-many-cultures>

Idee:

Begin met te inventariseren hoeveel en welke talen er door de leerlingen en hun ouders worden gesproken, maar ook door de docenten en alle anderen die aan de school verbonden zijn. Maak dit zichtbaar op een aantrekkelijke manier, bijvoorbeeld door prikborden met 'Onze talen' in de klas en/of andere gemeenschappelijke ruimtes op te hangen.

Goed voorbeeld:

Dit komt uit Madrid::

Dit is een voorbeeld uit Hamburg: "goedemorgen" in de talen van de kinderen uit groep 1 en 2.

Goed voorbeeld:

Een voorbeeld van een Taalboom gemaakt op de Ierse *Scoil Bhríde Cailíní*, waarin wat de kinderen bereiken in het Engels als takken is weergegeven, en de talen die thuis worden gesproken als wortels. Het is mooi zichtbaar gemaakt dat het later geleerde Engels een basis heeft - en gevoed wordt door de moedertaal van de kinderen (publicatie met toestemming van Dr Déirdre Kirwan).

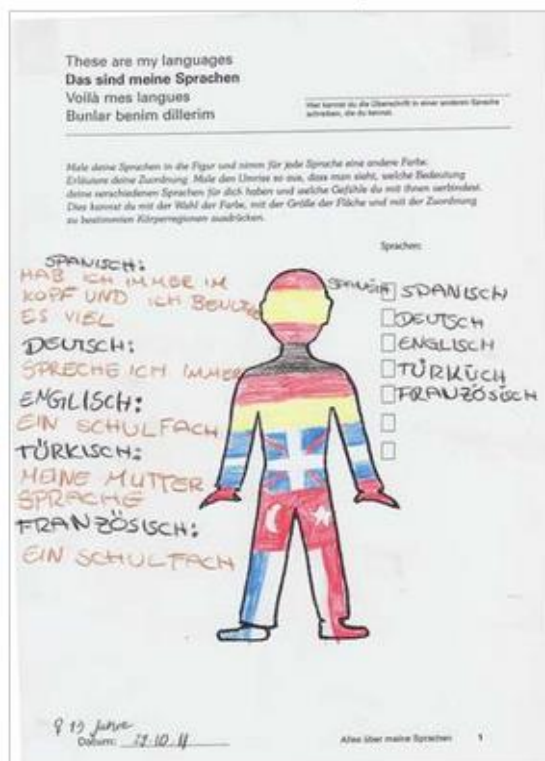
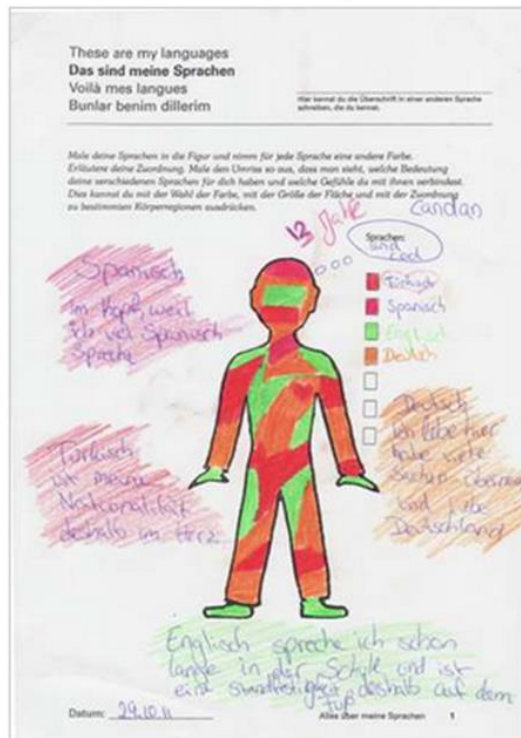

Goed voorbeeld:

Maak taalportretten: laat de kinderen vertellen wat de ervaringen, kennis en gevoelens zijn die ze met verschillende talen associëren.

Goed voorbeeld:

Dit zijn voorbeelden van 10-13 jarige kinderen in Duitsland. Ze hebben een taalportret gemaakt op basis van de vraag: 'Welke talen heb je...?' De open vraagstelling maakt dat ze de vrijheid hebben om er zelf een invulling aan te geven, zodat ze niet alleen aan hun vaardigheidsniveau denken. De portretten kunnen worden opgehangen, en ze kunnen dienen als uitgangspunt in een project over taaldiversiteit, de functies van taal, het taal-/zelfbeeld van kinderen, etc.

Goed voorbeeld:

In het project 'talen van de maand' wordt iedere maand een taal geïntroduceerd en onder de aandacht van alle kinderen op school gebracht. Kinderen die de taal spreken introduceren woorden, zinnen en uitdrukkingen in een video:

<http://www.newburypark.redbridge.sch.uk/langofmonth/>

Goed voorbeeld:

Een goede manier om kinderen taalbewust te maken is het Europees Taalportfolio. Op de website van de Raad van Europa staat nuttige informatie over hoe het moet worden gebruikt (<http://www.coe.int/t/dg4/education/elp/>). De portfolio's kunnen in de klas worden gebruikt, bijvoorbeeld bij het bespreken van wat er al bereikt is.

Goed voorbeeld:

Uitvoeringen en voorstellingen zijn een prima manier om taaldiversiteit op een leuke manier zichtbaar te maken. De kinderen van de Europese School in Den Haag hebben een stuk opgevoerd waarin ze een reis maakten door verschillende landen, en waarbij ze Nederlands, Engels, Frans, Duits en Spaans gebruikten.

Goed voorbeeld:

Een voorbeeld uit Hamburg:

Een groep van meertalige 14-20 jarigen heeft in samenwerking met de artistiek leider van een klein theater en een aantal coaches van de universiteit van Hamburg een meertalig toneelstuk ingestudeerd. Met steun van een omroepvereniging hebben ze het stuk omgewerkt tot een hoorspel dat op de radio is uitgezonden.

Meer informatie over het project is te vinden op <http://www.lima.uni-hamburg.de/index.php/en/knowledge-transfer/knowledge-transfer-projects/346-schrille-post-ein-grossstaetisches-palaver>.

Idee:

Stimuleer kinderen om over hun eigen talen te praten en ze met elkaar te vergelijken. Wat zijn overeenkomsten en verschillen?

Goed voorbeeld:

In Oostenrijk is een project genaamd *Sprachensteckbriefe* (taalbriefings) ontwikkeld dat achtergrondinformatie geeft over de belangrijkste talen die in Europa-Oostenrijk worden gesproken. Het bestaat uit een kort overzicht van de plaats(en) waar de taal wordt gesproken, en van de geschiedenis en structuur van de taal. Van elke taal zijn voorbeelden en geluidsfragmenten beschikbaar (<http://www.schule-mehrsprachig.at/index.php?id=3>).

Idee:

Zorg dat er in de klas altijd meertalig materiaal aanwezig is: plaatjes, woordenboeken en andere naslagwerken in de talen die de kinderen spreken.

Laat kinderen zo veel mogelijk gebruik maken van dat materiaal en moedig ze ook aan om materiaal van huis mee te nemen naar school.

Goed voorbeeld:

Zelfs voor zeer jonge kinderen is de aanwezigheid en het gebruik van twee- of meertalige boeken een verrijkende ervaring, het helpt ze hun taalbewustzijn en hun zelfbeeld te ontwikkelen.

Een wel heel bijzondere manier om dergelijk materiaal te ontwikkelen komt uit Zuid-Afrika: *Little books for little hands*. Elk Little Hands Boek bevat een getekend verhaal– en de bijbehorende teksten zijn beschikbaar in een groot aantal talen, variërend van Afrikaans tot Xitsonga, en ze kunnen geprint worden waarna ze in de boekjes kunnen worden geplakt.

Zie <http://www.littlehandstrust.com/books.html>.

Idee:

Maak een meertalige woordenbank over verschillende onderwerpen uit het curriculum. Zo'n bank kan in de loop der jaren steeds verder worden uitgebreid.. Ouders en docenten kunnen helpen de woordenbank uit te breiden.

Gebruik de bank door woorden en zinnen of uitdrukkingen, etc. te selecteren waarnaar u in de les verwijst bij de introductie van elk nieuw onderwerp.

Idee:

Spoor kinderen aan om het groepswork in de klas en huiswerk thuis in de taal te doen waarin ze het best zijn – laat ze zelf uitmaken of het de taal van thuis of van school is als ze in groepswork elkaar dingen moeten uitleggen of taken moeten begrijpen. Laat ze vergelijkingen maken tussen uitdrukkingen in de taal van thuis en van school, zelfs als u als docent de thuistaal niet spreekt. Heb vertrouwen in de kinderen en laat ze het gevoel ontdekken succesvolle leiders te zijn.

Idee:

Gebruik media in andere talen voor alle kinderen. Bijvoorbeeld door films of documentaires met ondertiteling te gebruiken in plaats van nasynchronisatie.

Idee:

Schoolbibliotheken kunnen veel materiaal beschikbaar stellen: tweetalige boeken, DVD's in verschillende talen met ondertiteling, kranten en tijdschriften in verschillende talen.

Goed voorbeeld:

Veel bibliotheken geven online ondersteuning bij het ontwikkelen van een meertalige collectie kinderboeken en andere media. Zie bijvoorbeeld:

<http://www.vpl.ca/library/cat/C1007/C1007>

http://www.helmet.fi/en-US/Libraries_and_services/Multilingual_Library

<http://dfb.deichman.no/>

<http://www.buecherhallen.de/Buecher.aus.aller.Welt/>

Door gebruik te maken van deze voorbeelden kunt u misschien uw plaatselijke bibliotheek overtuigen van de noodzaak om een meertalige collectie aan te schaffen (als ze dat nog niet hebben) of de collectie die al aanwezig is, uit te breiden.

Idee:

Laat ouders weten hoeveel waarde u hecht aan het ontwikkelen van de taal die thuis wordt gesproken:

- Vraag ze om veel met hun kinderen te lezen en te schrijven in beide talen, om veel boeken in verschillende talen huis te hebben, om hun kinderen te helpen en inspireren als ze zelf boeken willen schrijven.
- Moedig ouders en kinderen aan om diploma's in hun eigen taal te halen. Slagen voor een examen geeft ze veel zelfvertrouwen en officiële erkenning van hun taal. Bovendien opent het goed kunnen lezen en schrijven in de eigen taal perspectieven voor de toekomst: denk bijvoorbeeld aan een carrière op een gebied waar meertaligheid een rol speelt.

IDEEN VOOR SCHOOLLEIDERS

VRAAG:

Wat kan ik als schoolleider doen om de meertalige rijkdom van de kinderen in mijn school volledig te benutten?

Idee:

Zorg dat uw medewerkers het belang inzien van de kennis die meertalige kinderen mee naar school nemen want ze hebben immers ervaring in het leren van talen. Leg uit dat het betrekken van de thuistalen van de kinderen bij wat er op school gebeurt, hoort bij het dagelijkse leren! Daarbij kunnen de volgende argumenten worden gebruikt, die uit onderzoek naar voren zijn gekomen:

- Vaardigheid in de thuistaal helpt bij het leren van volgende talen
- Kinderen die hun thuistaal bij het leren blijven gebruiken laten over de hele linie betere resultaten zien.

Organiseer personeelsbijeenkomsten waar diverse meertalige bronnen kunnen worden

uitgewisseld zoals woordbanken, woordenboeken, naslagwerken en internetbronnen.

- Streef naar een schoolbeleid waarin acceptatie en waardering van taaldiversiteit tot uitdrukking wordt gebracht.
 - Streef naar steun en samenwerking met deskundigen, ouders, migrantenorganisaties, tolken en vertalers, medewerkers van een universiteit of onderzoeksinstituut, een bibliotheek, schouwburg, radio, televisie...
 - Help het personeel met het zoeken naar meer expertise, kennis en competenties; nodig trainers of coaches uit om langs te komen op school.
-

Idee:

Stel een stuk op met een duidelijk standpunt, een *mission statement*, maak uw positie als meertalige school duidelijk aan iedereen die met de school te maken heeft: bezoekers, bestuur, de buurt... Zorg dat het voor iedereen duidelijk is dat meertaligheid en uw school onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn.

Idee:

Maak het voor de leerlingen mogelijk om op uw school diploma's of certificaten te behalen in hun thuistalen. Maak duidelijk aan ouders en kinderen dat die kwalificaties er zijn en stimuleer ze actief om die te behalen.

Goed voorbeeld:

In Straatsburg heeft een plaatselijke inspecteur die belast is met thuistalen een onderzoek uitgevoerd onder alle ouders (met alle taalachtergronden) over hun behoefte om kinderen les in de eigen taal te laten volgen in Straatsburg.

Goed voorbeeld:

Eveneens in Straatsburg is een eerste aanzet gedaan om aan het eind van het schooljaar het taalvaardigheidsniveau in de moedertalen (migrantentalen) vast te stellen. De niveaus zijn gekoppeld aan het Gemeenschappelijk Europees Referentiekader voor de Talen (CEFR). Dit vaststellen van de taalniveaus is een aanvulling op de normale beoordelingen die jaarlijks voor andere vakken ook wordt gedaan. Daarmee zien kinderen die migrantentalen spreken en hun ouders dat hun eigen talen net zo gewaardeerd en beoordeeld worden als andere schoolvakken.

Idee:

Maak voor zover dat mogelijk is brochures, belangrijke brieven en andere informatie beschikbaar in de talen die door de kinderen thuis worden gesproken. Schakel daarbij ook de hulp van ouders in.

Goed voorbeeld:

In Dublin is ten behoeve van de ouders van nieuwkomers informatie over het Ierse onderwijssysteem vertaald in verschillende talen. Het Ministerie van Onderwijs heeft voor ouders van nieuwkomers informatie op de website gezet in het Engels, Iers, Duits, Lets, Litouws, Pools, Spaans en Russisch, en de landelijke Vereniging van Ouders heeft een brochure geschreven over de basisschool die beschikbaar is in het Engels, Frans, Arabisch, Russisch, Chinees en binnenkort ook in het Urdu.

Idee:

Het is belangrijk dat in uw schoolgids aandacht wordt besteed aan meertaligheid en daarin ook voorbeelden en richtlijnen worden gegeven van manieren waarop meertaligheid in de klas kan worden gebruikt. Inventariseer regelmatig onder het personeel of er nieuwe ideeën en voorbeelden zijn en breng ze regelmatig op de hoogte van updates.

Goed voorbeeld:

Moedig alle personeelsleden en leerlingen aan om taalpaspoorten te maken. Laat ter inspiratie voorbeelden zien van taalpaspoorten die al eerder zijn gemaakt:

<https://europass.cedefop.europa.eu/nl/documents/european-skills-passport/language-passport>.

Goed voorbeeld:

Het Goethe Instituut (Duitsland) heeft een programma ontwikkeld genaamd *Meertaligheid – Talen zonder Grenzen*. Op de website staan veel voorbeelden en informatie over taaldiversiteit en het bevorderen van meertaligheid (beschikbaar in de talen Duits, Engels, Frans en Pools):

<http://www.goethe.de/ges/spa/prj/sog/enindex.htm>.

IDEEN VOOR OUDERS

VRAAG:

Hoe kan ik als ouder mijn eigen en andere kinderen steunen bij het ontwikkelen en in stand houden van de thuistaal, en hoe zorg ik dat ze trots zijn en blijven op hun meertaligheid?

Idee:

Veel ouders vinden het vooral belangrijk dat hun kind de taal leert van het land waar ze wonen. Het ontbreekt vaak aan advies over het belang van het spreken en onderhouden van de eigen thuistaal naast het Nederlands. Daarom vermijden ouders soms de thuistaal te spreken in het bijzijn van hun kinderen, in de veronderstelling dat ze hun kinderen daarmee helpen met het leren van Nederlands. Maar dit is contraproductief: het gebruiken van de moedertaal ondersteunt juist het leren van

Nederlands. Begrippen en concepten die in de moedertaal zijn geleerd, vormen een stevige basis en kunnen daardoor het verwerven ervan in het Nederlands vergemakkelijken.

Er zijn heel wat regionale en landelijke initiatieven van ouders die hun ervaringen met andere ouders willen delen. Een voorbeeld is een website over meertalig ouderschap met heel eenvoudige en makkelijk uit te voeren adviezen voor ouders die verschillende talen spreken, bijvoorbeeld Engels en Turks:

<http://multilingualparenting.com/2014/02/26/12-things-parents-raising-bilingual-children-need-to-know/>.

Informatie en ideeën met de nadruk op meertaligheid zijn hier te vinden:

http://www.multilingualchildren.org/getting_started/tensteps.html.

Goed voorbeeld:

In het Duitse *Rucksack* (rugzak) project krijgen ouders materiaal en uitleg over het begeleiden van lees- en schrijfwerk voor school. Terwijl op school in de taal van het land wordt gewerkt (Duits in dit geval), wordt het materiaal voor thuis in de eigen taal aangeboden:

<http://rucksack-griffbereit.1raa.de/>.

Idee:

Bied aan om mee te helpen met het vertalen van belangrijke termen en begrippen, zinnen en uitdrukkingen die met school en het klaslokaal te maken hebben. Doe mee aan de lessen door voorbeelden uit uw eigen taal te geven. Praat over uw eigen taal. Help de school met het organiseren van meertalige activiteiten.

Een voorbeeld uit Duitsland:

Een aantal scholen heeft elke dag op dezelfde tijd een speciaal leesmoment geïntroduceerd van zo'n 20 minuten. In alle klassen op de hele school wordt dan een zelfgekozen tekst gelezen en iedereen doet mee: docenten, kinderen, ouders, assistenten, wie er ook maar in de buurt is op dat moment. De scholen zorgen ervoor dat ouders of oudere leerlingen of anderen die de talen van de kinderen spreken in kleine groepjes bij elkaar komen en voorlezen in hun eigen taal aan de kinderen die dat prettig vinden.

Idee:

Help mee activiteiten te ontplooiën rond de eigen taal op school. Neem het op voor de eigen talen van kinderen op school. Probeer mee te doen waar u maar kan door in de eigen taal verhalen te vertellen of voor te lezen, liedjes te zingen, etc. Kijk of het voor uw kind mogelijk is om een diploma of getuigschrift voor de vaardigheid in de eigen taal te halen. Kaart het aan op school als dat niet kan, misschien zijn er mogelijkheden om iets op te zetten, eventueel in samenwerking met andere ouders.

Idee:

Steun uw kind bij het verder ontwikkelen van vaardigheden in de eigen taal door middel van allerlei activiteiten thuis of in de buurt, zoals voorleesmiddagen of de organisatie van eigen-taallessen.

Idee:

Zorg dat er in uw schoolbeleidsplan ook richtlijnen en voorbeelden staan met betrekking tot meertaligheid en strategieën om in de praktijk met meertaligheid te werken. Zorg voor regelmatige updates.

IDEEËN VOOR PABO'S EN LERARENOPLEIDINGEN

VRAAG:

Hoe kan ik onze studenten voorbereiden op het werken met leerlingen die een meertalige achtergrond hebben?

Idee:

Integreer meertaligheid als vanzelfsprekend onderdeel van de vaardigheden en competenties die de studenten zich in hun opleiding eigen moeten maken. Maak toekomstige docenten en onderwijzers bewust van de specifieke uitdagingen op het gebied van taal door het niet zijdelings maar als hoofdonderwerp aan de orde te stellen..

Idee:

Nodig specialisten uit onderwijs, beleid en onderzoek uit voor adviezen, lezingen, workshops, etc. over manieren om met meertaligheid om te gaan en studenten te laten zien waar er al voor goede ideeën in praktijk zijn gebracht.

Idee:

Geef studenten opdrachten waardoor ze beter leren te begrijpen wat het is om meertalig te zijn. Laat ze bijvoorbeeld een dag lang met een meertalige scholier optrekken.

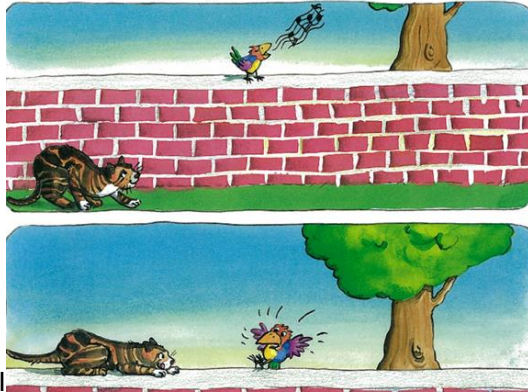
Idee:

Probeer de studenten bewust te maken van het belang om een goed beeld te hebben van de kennis en ervaring van meertalige leerlingen. Maak ze vertrouwd met meetinstrumenten om de vaardigheid in beide (of alle) betrokken talen van meertalige scholieren in kaart te brengen. Wanneer slechts naar één taal wordt gekeken, kunnen docenten niet goed beoordelen of een leerling een onderwerp of taak niet begrijpt vanwege het ontbreken van kennis of vanwege het ontbreken van de middelen om die kennis in de ene taal uit te drukken terwijl het in de andere taal wel lukt.

Goed voorbeeld:

KATZE UND VOGEL

Dit is een in Duitsland gebruikte manier om te onderzoeken of kinderen in staat zijn om een verhaal te vertellen. Er is een set indicatoren ontwikkeld om taalsamples in het Duits en zes andere talen te analyseren. De kinderen moeten twee maal een verhaal bij de plaatjes vertellen – eerst in de taal van thuis en een week later in het Duits. De verhalen worden opgenomen en door de docenten geanalyseerd die daarvoor een protocol hebben gekregen. De analyse van de verhalen in de thuistaal wordt uitgevoerd door docenten uit de taalgemeenschap van het kind of door anderen die een training hebben gevolgd om de protocollen en indicatoren op de juiste manier te gebruiken. Het resultaat is een taalprofiel waarin zichtbaar is wat kinderen in beide talen kunnen.

Idee:

Maak de studenten ervan bewust dat wat goed is voor meertaligen, goed is voor alle leerlingen.

Idee:

Laat studenten zien aan de hand van voorbeelden dat er voor het werken met meertaligheid veel bronnen zijn. Niet alleen boeken en media maar ook ouders en andere mensen (volwassenen en kinderen!) uit de taalgemeenschap van de meertalige kinderen.

HUMAN RESOURCES

HET BETREKKEN VAN MENSEN BUITEN SCHOOL BIJ WAT BINNEN SCHOOL OP HET GEBIED VAN MEERTALIGHEID WORDT GEDAAN: MEERTALIGE OUDERS, KINDEREN EN JONGEREN IN EN ROND DE SCHOOL

Naarmate het aantal meertalige kinderen in het onderwijs toeneemt, neemt ook het aantal meertalige volwassenen toe rond de school, zoals ouders, docenten, schoolleiders, onderwijsassistenten, administratief personeel, etc. In de tips en ideeën hieronder staan voorstellen om meertalige volwassenen een rol te laten spelen in het verbeteren van het onderwijs en het verhogen van het onderwijssucces van de leerlingen.

WAT KUNNEN DOCENTEN DOEN?

Idee:

Spreek met uw meertalige collega's af hoe ze het best de talen die ze spreken kunnen gebruiken in projecten voor de hele school maar ook bij de dagelijkse gang van zaken in de klas, zoals:

- voortgangsgesprekken met de kinderen
- beoordeling van de kennis die kinderen van hun thuistaal hebben
- contact zoeken met ouders die dezelfde taal spreken
- zijn er collega's die een andere taal spreken? Betrek alle meertalige collega's in uw activiteiten.

Idee:

Probeer ouders die geïnteresseerd zijn te betrekken bij projecten op school en daarbuiten. .

Goed voorbeeld:

Op de Ierse school *Scoil Bhríde Cailíní* worden ouders actief betrokken bij de dagelijkse gang van zaken op school, en alle talen die er worden gesproken krijgen het label 'niet-officiële schooltalen'. Dit wordt ondersteund en versterkt door bijvoorbeeld een meertalige bewegwijzering in de school, en de aanwezigheid van tweetalige boeken. De school moedigt ouders en kinderen aan om thuis hun eigen taal te spreken, en meertalige ouders helpen met het vertalen van brieven van school naar diverse andere talen bij de kinderen thuis worden gesproken. Op die manier wordt ouderparticipatie maximaal gestimuleerd.

Goed voorbeeld:

Sommige groepen hebben hun eigen radiostations of programma's. Een voorbeeld is de Turkse gemeenschap in Londen. Dankzij moderne technologie zijn de programma's ook buiten het Verenigd Koninkrijk te beluisteren. Zulke programma's van overal ter wereld kunnen worden gebruikt om allerlei activiteiten die in samenwerking tussen scholen, ouders en migrantengroepen zijn ontwikkeld, onder de aandacht te brengen.

<http://tunein.com/radio/London-Turkish-Radio-1584-s6915/>

Goed voorbeeld:

In Londen is het zogenaamde *Translation Nation project* opgezet om de taalvaardigheden van kinderen verder te stimuleren en ontwikkelen. In workshops vertalen kinderen verhalen die ze van hun ouders hebben gehoord in duidelijk en levendig Engels. Ze doen dat in kleine groepjes onder begeleiding van literaire vertalers. Door dit vertaalwerk raken de kinderen op een leuke manier vertrouwd met literaire fictie en door er ook muziek en theater bij te betrekken krijgen kinderen plezier in het schrijven van verhalen in het Engels. Voor ouders is het leuk om verhalen uit hun eigen jeugd aan hun kinderen door te geven en zo een brug te slaan tussen de verschillende culturen waarin ze leven. En scholen, tenslotte, kunnen op deze manier op een ludieke manier werken aan ouderparticipatie.

<http://translation-nation.herokuapp.com/>.

WAT KUNNEN SCHOOLLEIDERS DOEN?

Idee:

Zorg dat uw vacatures ook meertalige sollicitanten bereiken zodat de samenstelling van het personeel uiteindelijk een afspiegeling is van de culturele en linguïstische diversiteit van de schoolpopulatie.

Idee:

Gebruik kranten en andere media die op specifieke (taal-)groepen zijn gericht bij het verspreiden van advertenties en vacatures. Adverteer ook in niet-Nederlandstalige media.

Idee:

Moedig het onderwijzend personeel aan om niet alleen het Nederlands maar ook andere talen te gebruiken tijdens hun werk in de klas. Ze moeten zich daarbij gesteund en begeleid weten door het schoolbeleid (-splan).

Idee:

Laat ouders weten dat het belangrijk is om bij schoolactiviteiten betrokken te zijn. Bedenk hoe de bijdrage van ouders zichtbaar kan zijn: laat bijvoorbeeld zien wie 'ouders van de week' zijn. Doe dit bij voorkeur in verschillende talen zodat ook de ouders die slecht Nederlands spreken zich aangesproken voelen.

Goed voorbeeld:

In Hamburg hebben docenten die thuistalen onderwijzen twee functies: ze zijn taaldocenten en culturele bemiddelaars ('Kulturmittler'). Hiervoor krijgen ze extra uren. Vanuit hun functie als culturele bemiddelaars adviseren ze ouders, bijvoorbeeld over hoe ze hun kinderen het best kunnen begeleiden, oriëntatie op banen, hoe het Duitse schoolsysteem werkt, waarom lessen in de thuistaal belangrijk zijn, etc. Maar ze helpen ook met vertalen (bijvoorbeeld brieven van school of tijdens ouderavonden) of het organiseren van culturele activiteiten.

Goed voorbeeld:

Het door de landelijke en gemeentelijke overheid gefinancierde project *Polo Intermundia* in Rome streeft ernaar interculturele uitwisseling en integratie te stimuleren tussen nieuwkomers enerzijds en Italianen en anderen die al lang in Rome wonen anderzijds. Alle scholen, inwoners en gemeentelijke instanties in het centrum van de stad worden betrokken bij activiteiten zoals:

- Cursussen Italiaans voor nieuwkomers (ouders en kinderen), vervolgonderwijs op het gebied van de eigen taal, computerlessen, interculturele seminars en vrijetijdsactiviteiten voor kinderen.
- Ze leveren ook bemiddelaars op het gebied van taal en cultuur die op scholen helpen bij de communicatie tussen docenten en ouders.

WAT KUNNEN OUDERS DOEN?

Idee:

Bied aan vrijwilliger te worden en bied hulp aan bij relevante projecten op school. Ga naar activiteiten die op school worden georganiseerd. Geef de school zo goed mogelijk feedback op hun vertalingen.

WAT KUNNEN SCHOLIEREN DOEN?

Idee:

Meertalige scholieren kunnen buddy worden voor kinderen die nieuw zijn op school en nog niet goed Nederlands spreken. Als dat goed gaat, is het een uitstekende strategie om kinderen te helpen zich thuis te voelen en het zorgt ook nog eens dat degene die buddy is daardoor nieuwe vaardigheden ontwikkelt. Het is een rol waar kinderen wel goed op voorbereid moeten worden door volwassenen, met bijvoorbeeld duidelijke afspraken over verantwoordelijkheden en verwachtingen en een beloning achteraf.

WAT KUNNEN PABO'S EN LERARENOPLEIDINGEN DOEN?

Goed voorbeeld:

De Duitse stichting *Hertie* verstrekt beurzen aan studenten die leraar willen worden en een migrantenachtergrond hebben. Deze studenten worden financieel ondersteund tijdens hun studie. Tot de selectiecriteria behoren o.a. hun taalvaardigheid in verschillende talen, hun culturele ervaringen, en hun motivatie om in meertalige klassen les te gaan geven. Studenten kunnen zich aanmelden als zij of hun ouders buiten Duitsland zijn geboren.

Goed voorbeeld:

De *Schreibwerkstatt Mehrsprachigkeit* (workshop meertalig schrijven) aan de universiteit van Hamburg assisteert meertalige studenten bij het academisch schrijven in het Duits. Ze bieden regelmatig schrijfworkshops aan, hulp van medestudenten, en ze hebben materiaal over het schrijven van Bachelor en Masterscripties. Ze leren tijdens de cursussen hoe ze hun meertalige vaardigheden kunnen gebruiken in het schrijfproces.

Idee:

Bereid de studenten voor op het werken met meertalige kinderen door ze ervan te doordringen dat meertaligheid een meerwaarde en rijkdom is, en door ze goede en leerzame voorbeelden te laten zien van wat er door meertaligheid mogelijk is voor kinderen en hun ouders.

NEDERLANDS LEREN – DE NIEUWKOMER IN DE SCHIJNWERPERS

Er is een andere toolkit - De meertalige leerder – waarin nog meer ideeën en voorbeelden staan.

Eén van de belangrijkste taken die scholen ten opzichte van nieuwkomers hebben, is om ze Nederlands te leren en dat is wat overal gebeurt. Het is echter nog niet zo makkelijk om nieuwkomers de schooltaal te leren, met vakspecifiek jargon, abstracte termen en teksten, kortom schoolse vaardigheden die noodzakelijk zijn om succesvol te leren en verder te komen.

WAT KUNNEN DOCENTEN DOEN?

Idee:

Er wordt wel gezegd dat elke les een taalles is!

Goed voorbeeld:

Het *FörMig* centrum aan de universiteit van Hamburg heeft veel informatie gepubliceerd over onderwijsmateriaal dat is ontwikkeld vanuit de gedachte dat voortdurend taalleren (*Durchgängige Sprachbildung*) en academisch taalgebruik (schooltaal, *Bildungssprache*) nodig zijn.

<http://www.foermig.uni-hamburg.de/web/de/all/mat/ltdb/FMMaterial/index.html> (in het Duits)

Goed voorbeeld:

De *National Literacy Strategy* in het Verenigd Koninkrijk heeft materiaal geproduceerd om lessen mee te ontwerpen, en daarnaast video opnames gemaakt van klassituaties en aparte boekjes voor elk onderdeel van het curriculum die de docent helpen aandacht te besteden aan schrijfvaardigheid in alle vakken:

<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20131216163513/https://www.education.gov.uk/schools/toolsandinitiatives/nationalstrategies>.

Idee:

Zet een kind dat nieuw is en nog nauwelijks Nederlands spreekt niet automatisch in een groep die moeite heeft met leren, alleen omdat het van veel aandacht krijgt. Een kind dat de taal van het gastland nog niet spreekt is daar niet per se bij gebaat. Het kan een nadelig effect hebben op de taalontwikkeling, cognitieve ontwikkeling en de ontwikkeling van de identiteit. Als een kind begrippen of vaardigheden in de moedertaal kent hoeft het die alleen te vertalen naar het Nederlands, en niet opnieuw te leren.

Idee:

Om het niveau van een nieuw kind met een andere taal dan Nederlands in de klas vast te stellen, kan het verstandig zijn om te kiezen voor non-verbale testen of voor testen in de moedertaal. Gebruik zeker niet uitsluitend testen in het Nederlands!

Idee:

Het is helemaal niet erg om meertalige kinderen af en toe hun talen door elkaar te laten gebruiken (codewisseling). Bijvoorbeeld als kinderen bezig zijn met een schrijfpdracht zoals een brief of een opstel, moeten ze de mogelijkheid hebben om tijdens het schrijfproces de andere taal ook te gebruiken. Na afloop kan de docent helpen met een vertaling naar het Nederlands met behulp van een woordenboek. Dit helpt de gedachtenvorming maar ook het zelfvertrouwen te ontwikkelen.

Overigens: codewisseling is een zeer specifieke vaardigheid van meertalige sprekers. Het is zeker geen teken van wat voor leerstoornis of afwijking dan ook. Integendeel: het is een teken dat leer- en spreekstrategieën ten volle worden benut.

Idee:

Kinderen die een nieuwe taal leren kunnen het best in kleine groepjes werken om hun spreekvaardigheid en vertrouwen in hun taalgebruik te ontwikkelen. Bemoedig de kinderen, zorg dat ze trots zijn op wat ze bereikt hebben. En vergeet vooral niet ze af en toe te prijzen voor hun meertalige prestaties!

Idee:

Scaffolding ("in de steigers zetten") blijkt een zeer bruikbare strategie – en niet alleen voor nieuwkomers. Wat ermee bedoeld wordt is het geven van de juiste hulp op het juiste moment zodat leerlingen precies datgene kunnen bereiken waar ze aan toe zijn en wat ze zonder hulp niet zou lukken. Visuele scaffolding is een vorm van ondersteuning met plaatjes en woorden die zowel zichtbaar als hoorbaar zijn. Het is een uitstekende manier om begrijpelijke input aan te bieden aan nieuwkomers die dan niet alleen inhoudelijk leren maar ook tegelijk hun taalvaardigheid verhogen.

Goed voorbeeld:

Op deze website staan praktische suggesties voor wie met scaffolding wil werken:
<http://esl.fis.edu/teachers/fis/scaffold/page1.htm>

WAT KUNNEN SCHOOLLEIDERS DOEN?

Idee:

Zorg dat nieuwkomers op de juiste manier getest worden, in de taal die ze het beste spreken of gebruik non-verbale testen. Test daarnaast ook in de schooltaal zodat duidelijk is hoeveel taalspecifieke steun ze nodig hebben.

Idee:

In Hamburg wordt ieder kind voor het naar school gaat op verschillende vaardigheden waaronder taal getest. Dan is snel duidelijk of het kind voldoende Duits spreekt of extra ondersteuning nodig heeft. Bovendien wordt dan snel duidelijk of eventuele deficiënties samenhangen met gebrekkige kennis van het Duits.

Idee:

Maak het voor het personeel mogelijk om zich te laten bijscholen op het gebied van 'lesgeven met taalgevoel'. Formeer groepen, organiseer vergaderingen om ervaringen met elkaar uit te wisselen over wat er nodig is om succesvol te kunnen werken met nieuwkomers die het Nederlands niet of slecht beheersen.

Idee:

Misschien is het ook mogelijk om mee te doen met taalprogramma's op andere scholen of instellingen in de buurt.

Goed voorbeeld:

In sommige delen van Duitsland worden docenten aangemoedigd om basale vaardigheden in één of twee veel gesproken moedertalen te leren. Het is niet de bedoeling dat ze de taal vloeiend spreken maar ze krijgen zo wel een idee van hoe de talen in elkaar zitten, hoe spreek- en schrijftaal zich tot elkaar verhouden, etc. Zelfs al spreken ze de taal dan maar een klein beetje, de moeite die de docenten hebben genomen om zelfs dat kleine beetje te leren wordt enorm gewaardeerd door de sprekers van die taal.

Goed voorbeeld:

In Toronto zijn scholen waar kinderen die thuis geen Engels of Frans spreken worden ondergedompeld in het Frans. Er zijn tien scholen waar Frans op die manier wordt aangeboden, van kleuterklassen tot het voortgezet onderwijs. Het aantal leerlingen dat hieraan meedoet is toegenomen van 15.000 in 2000 tot 21.000 in 2011 en dit aantal neemt nog steeds toe.

Idee:

Probeer ouders te betrekken bij het taalonderwijs aan hun kinderen.

Idee:

Misschien is er een lid van het team dat zich speciaal kan bezighouden met het bijhouden van resultaten van alle nieuwkomers op school.

WAT KUNNEN OUDERS DOEN?

Idee:

Doe thuis oefeningen met uw kinderen om hun taal- en schrijfvaardigheid te verhogen.

Goed voorbeeld:

Family Literacy is een project in Hamburg waarin ouders zich actief bezighouden met de ontwikkeling van taalvaardigheid van hun kinderen en dan met name het motiveren om thuis samen te lezen en schrijven. Docenten ondersteunen de ouders en helpen ze aan informatie, materiaal, boeken en spelletjes die ze thuis met hun kinderen kunnen doen. Het wordt zeer op prijs gesteld als ouders de thuistaal hierbij actief gebruiken.

Hier is een link naar het materiaal: <http://li.hamburg.de/family-literacy/>.

Goed voorbeeld:

De *VoorleesExpress* in Nederland is een initiatief in meerdere plaatsen waarbij vrijwilligers op bezoek gaan om voor te lezen in gezinnen met jonge kinderen (2-8 jaar) die moeite hebben met het Nederlands. Gedurende 20 weken gaat de vrijwilliger regelmatig bij het gezin op bezoek. Voorlezen is niet alleen goed voor het ontwikkelen van de verbeelding maar het verhoogt ook de taalgevoeligheid en woordenschat. Onderzoek heeft aangetoond dat basisschoolleerlingen die thuis vaak zijn voorgelezen een grotere Nederlandse woordenschat hebben dan kinderen die weinig of niet zijn voorgelezen. Zelf als er wordt voorgelezen in een andere taal dan Nederlands, hebben kinderen deze voorsprong.

Zie ook <http://voorleesexpress.nl/>.

WAT KUNNEN DE LEERLINGEN DOEN?

Idee:

Kinderen en jongeren zijn waar het hier om gaat. Soms weten ze niet goed wat nou de beste leerstrategie is, hoe ze het moeten aanpakken. Dan is het fijn als leerlingen die hetzelfde hebben doorgemaakt als gids of mentor kunnen optreden op verschillende manieren:

- ze kunnen een welkomstboekje maken met daarin hun eigen ervaringen ('Waar had ik het meeste aan?')
-

- in het speelkwartier of pauze kunnen ze optrekken met de nieuwkomers
 - ze kunnen leesmaatje worden
-

WAT KUNNEN PABO'S EN LERARENOPLEIDINGEN DOEN?

Idee:

Op de pabo's en lerarenopleidingen moeten stagiaires op het moment dat ze de scholen ingaan goed toegerust zijn. Ze moeten kunnen werken met diverse pedagogische benaderingen die leiden tot vooruitgang en ontwikkeling van meertalige leerlingen. Daarbij valt te denken aan:

- taalgevoelig onderwijs
 - scaffolding (zie ook bladzijde 20)
 - het besef dat meertalige leerlingen niet mogen worden buitengesloten
 - op de hoogte zijn van de belangrijkste landelijke onderwijskundige initiatieven en het beleid rond nieuwkomers en meertalige leerlingen
 - kennis hebben gemaakt met goede, aansprekende voorbeelden van de praktijk van het werken met meertalige leerlingen, uit binnen- en buitenland
 - strategieën om schoolse taalvaardigheden te ontwikkelen in een doorgaande lijn en in alle lessorten.
-

Idee:

Goed taalonderwijs is van cruciaal belang, of leerlingen nou één- of meertalig zijn. In de opleiding kan hiervoor gebruik worden gemaakt van het Europees Taalportfolio:

<http://www.coe.int/t/dg4/education/elp/>.

CONCLUSIE

De vier belangrijkste zaken die in deze toolkit naar voren zijn gebracht, zijn:

1. Het gebruik maken van eerdere leerervaringen en voorkennis: in dit geval de thuistaal (eerste taal) en cultuur. Het aantal kinderen dat opgroeit en leeft met twee of meer talen neem toe. Hun eerdere ervaringen vormen de beste basis voor verder leren en ontdekken.
2. Het betrekken van human resources bij leren en ontwikkelen: meertalige volwassenen, kinderen en medeleerlingen.
3. Het leren in en van de meerderheidstaal: elk kind dat leeft met twee of meer talen, leert niet alleen de meerderheidstaal – de taal waarin het onderwijs gegeven wordt - maar alle andere dingen op een andere manier dan eentalige kinderen.
4. Een twee- of meertalig leven is geen last of sta-in-de-weg maar het is een meerwaarde en biedt mogelijkheden en kansen in een steeds verder globaliserende wereld. In het onderwijs moet al het mogelijke worden gedaan om taaldiversiteit te stimuleren en alle kinderen en volwassenen die met de school te maken hebben moeten hun linguïstisch kapitaal ten volle kunnen benutten.

Scholen en andere onderwijsinstellingen doen veel goeds, werken hard om competente en zelfbewuste mensen voor te bereiden op werk of verdere opleiding in onze globaliserende samenleving. We hopen dat ze door deze onderwerpen en misschien een paar van de voorgestelde strategieën en activiteiten op verdere ideeën worden gebracht.

We wensen u veel succes! Neem contact met ons op als er vragen zijn, of als u meer suggesties heeft of taalverhalen die u aan ons kwijt wilt!

www.urbanlanguages.eu

www.facebook.com/urbanlanguages

@urbanlanguages

Het project wordt gesubsidieerd door het Lifelong Learning Programma van de Europese Commissie

Hoewel dit project tot stand is gekomen met steun van de Europese Commissie, worden in deze publicatie alleen de standpunten van de auteurs weergegeven en de Commissie kan daarom niet verantwoordelijk worden gehouden voor gebruikmaking van de informatie die daaruit afkomstig is.